

הצעת פתרון- בחינת הבגרות בגיאוגרפיה

קיץ 15 שאלון 57203

הצעת הפתרון נכתבה על-ידי מורי הגיאוגרפיה
בבתי הספר של קידום.

פרק ראשון- ג"ג של א"י

1. עיור המושבות

א. על פי הגרף רואים כי בין השנים 1948 ו 2013 ישנה עליה קבועה בגודל האוכלוסייה בעיר פתח תקווה לעומת מצב קבוע בגודל האוכלוסייה של זכרון יעקב עד 1983 ומאז עליה מאוד קטנה בגודל האוכלוסייה.
בסה"כ אוכלוסיית פתח תקווה גדלה פי 9 בין השנים 1948 ו 2013 לעומת אוכלוסיית זכרון יעקב שלא מגיעה ל 25,000 תושבים עד היום.

ישנם שני גורמים עיקריים להבדלים אילו-

1. פתח תקווה ממוקמת במרכז הארץ וקרובה מאוד למטרופולין תל אביב. יש לה בית חולים, אזורי תעשייה מפותחים ואזורי מסחר מפותחים. לעומת זכרון יעקב שלא נכללת בהגדרה של בן גוריון ל "מרכז הארץ"- בין גדרה לחדרה רחוקה יותר. האופי שלה הוא יותר תיירותי והיא לא פיתחה אזורי מסחר ותעשייה גדולים.
2. מבחינת הטופוגרפיה פתח תקווה יושבת בשטח מישורי שיותר קל לפיתוח והתרחבות לעומת זכרון יעקב שיושבת על אזור ההרי.

- ב. שלושה מאפיינים של המושבות בישראל המאפשרים את תהליך העיור של המושבות:
1. ענף הפרדסנות- עתיר ידיים עובדות שיצרו ביקוש גם לתוספת שירותים ושימש בסיס לגידול נוסף של מעגל נותני השירותים למעגל הפועלים
 2. הבעלות הפרטית על הקרקע זרזה את עיורן כאשר החקלאות במרכז הארץ הפכה ללא כדאית לעומת אפשרויות הנדל"ן
 3. התפתחותה המהירה של העיר תל אביב הכתיבה במידה רבה את גידולן של מושבות המרכז ואת עיורן. ובתהליך מאוחר יותר- הפרוור הוסיף להן אוכלוסייה שרצתה לגור בסמוך למטרופולין.

2. תמורות בכלכלת ישראל

א. הסבר המושגים:

חברת בת- חברה השייכת לחברה בינלאומית בדרך כלל קטנה יותר ממנה ואפילו יכולה לעסוק בתחום מוצר שונה, שבו הבעלים של חברת האם מתעניין ומעוניין להכנס לשוק שלהם.

חברה רב לאומית- חברה שמייצרת כל רכיב במוצר שלה במדינה אחרת על פי היתרון היחסי שלה. היא בעלת מפעלים בכל העולם וחנויות בכל העולם.

תעשיות עתירות ידע- היי טק. תעשיות הדורשות כוח אדם משכיל ומיומן משתמשות במכשור ובקרת איכות מתקדמים. בד"כ גם לא גורמות לזיהום סביבתי.

מחקר ופיתוח- מו"פ האגף בחברה שאחראי לחקור ולפתח ולקדם את המוצר קדימה בשוק התחרותי של תעשיות העילית. תפקידו לייעל את המוצר ולשדרג אותו למוצר טוב יותר במהירות המירבית לפני המתחרים.

חוק לעידוד השקעות הון- בישראל ישנו חוק שנותן הטבות לחברות זרות אשר יקימו את מפעלי היצור או הפיתוח שלהם כאן. ההטבות מתבטאות בהקלות מס, שטח מוזל, מים וחשמל מוזלים. כל זאת במטרה להכניס כסף זר לישראל, ליצור מקומות עבודה שיורידו את האבטלה ואולי אף יגרמו לאגלומרציה ולפיתוח כל האזור.

ב. **גורם אחד לצמצום בהיקף תעשיית הטקסטיל-** עתיר עבודה (בישראל כוח העבודה "יקר").

גידול עתיר מים (בישראל המים יקרים).

עתיר נפח-להשיט את הכותנה במכולות אל מפעלי הטקסטיל זה יקר, עדיף להקים את המפעל היכן שמגדלים. תעשייה שיוצרת מפגעים סביבתיים של רעש וזיהום מים מצביעת הבדים.

גורם אחד להרחבה בהיקף תעשיות עתירות ידע- זה היתרון היחסי של מדינת ישראל, יש כאן כוח אדם מיומן ומשכיל בתחום זה. הרבה יזמויות בתחום- סטארט אפים שייכות לישראלים. בנוסף צעירים יוצאים מהצבא מיחידות מחשבים ומודיעין מנוסים מאוד.

ג. **שני גורמים למיקום מרכזי המו"פ בישראל-**

1. קרובים למטרופולין תל אביב ולשירותים שמספק- בורסה, שרותי בנקאות מתקדמים, שדה תעופה, בתי מלון לאנשי עסקים, עסקים דומים בקרבה....
2. קרובים לכוח האדם המועסק בהם שמתגורר על פי רוב במרכז הארץ.
3. אלו מפעלים שלא צורכים הרבה שטח. הם יכולים להיות בגודל של משרד לכן יוקר הנדלן בתל אביב לא מפריע לעומת הנגישות לכל השירותים.

3. איכות הסביבה- שטחים פתוחים

א. חשיבות השמירה על שטחים פתוחים:
איכות הסביבה-שמירה על חיות הבר ושטחי הגידול הטבעיים שלהן, שמירה על שטחי חילחול מים לאקוֹיפּרִים, ראות ירוקות שינקו את זיהום האוויר בתהליך הפוטוסינטזה חברה ותרבות- שטחי פנאי ונופש, שטחי ספורט, שטחי תיירות, פארקים וגנים לאומיים לטיולים וקמפינג כלכלה- תיירות. ללא ערכי טבע לא יגיעו תיירים. גם תיירות הפנים תצטמצם ויטוסו לחול כדי לראות ירוק.

ב. שלושה גורמים שצמצמו את השטחים הפתוחים- שטחי אש של צה"ל, "החלום האמריקאי" של דירת קרקע לכל אחד והפרור, גידול באוכלוסייה ובניית ערים חדשות, פיתוח תשתיות של כבישים ורכבות
ג. דרך לשמירה על השטחים הפתוחים- בנייה לגובה, תמ"ה 38, שדרוג מבני קומות נמוכים לרבי קומות, הפסקת בניית ערים חדשות והרחבת הקיים.

4. אזורי גלעין ושוליים- אטלס ישראל החדש

א. מחוז- מרכז הוא אזור גלעין ומחוזות גליל ונגב- הם אזורי שוליים לפי המדד חברתי כלכלי
ב. שני הבדלים בין אזור המרכז לאזור השוליים במוסדות להשכלה גבוהה:
1. בכמות- בגלעין יש יותר
2. באיכות- המוסדות "הנחשבים" אוניברסיטאות שמייצרות ידע ומשקיעות במחקר ולא מכללות שהם רק עסק כלכלי נמצאות במרכז.
מוסד להשכלה גבוהה המוקם בשוליים מסייע בצמצום הפערים בין הגלעין לשוליים בישראל בכך שמתגוררת בערים אילו אוכלוסיית סטודנטים איכותית שמפתחת את העיר חברתית – כמו בפרויקטים של פר"ח וברנקו וייס וכלכלית- הם שוכרים דירות, יוצאים לבלות, צורכים מזון ושירותים
ג. מיזם תחבורה לצמצום הפערים בין גלעין לשוליים הוא הקמת תחנת רכבת בשדרות- הקמת הרכבת הפכה את שדרות להיות במרחק 3/4 שעה בלבד מתל אביב. המרחק המנטאלי והפיזי בין הגלעין לשוליים הצטמצם. זו לא עיירה נידחת ונפתחו אפשרויות של תעסוקה והשכלה ותרבות למתגוררים בה.

5. מים

- א. מי שיטפונות נמצאים במגמת ירידה מתונה וניתן לומר שהשימוש בהם הוא ברמה מזערית וקבועה לאורך כל השנים.
- מים מליחים עד 2007 השימוש בהם עלה ומאז נמצא במגמת ירידה
- מי קולחים השימוש בהם נמצא בעלייה מתונה לאורך כל השנים
- מים שפירים- ירידה דרסטית עד 2001 ולאחר מכאן המשך ירידה מתונה יותר עד היום
- ב. יתרון וחסרון של שימוש בקולחים- קולחים לאורך זמן ממליחים את הקרקע (אלא אם כן בשימוש הביתי נעשה שימוש במים מותפלים אבל זה כבר סיפור אחר...) היתרון שלהם הוא שהם זולים ושהם משיבים את המים למחזור המים של הטבע.
- יתרון וחסרון של שימוש במליחים – מליחים זולים זמינים באקוויפר הערבה שם החקלאות מפותחת מאוד- חקלאות היי-טק. החיסרון שלהם שהם צריכים לעבור "טיפול" לא כל הגידולים מתאימים להם. למעשה מספר מצומצם של גידולים מתאים.
- ג. נימוק התומך בצמצום השימוש בשפירים לחקלאות- שפירים הולכים ומצטמצמים בעולם, שנות בצורת ארוכות מותירות מדינות ללא טכנולוגיה סביבנו בצימאון. חבל "לבזבז" מים לשתייה על חקלאות. הם יהפכו והופכים ליקרים יותר מרגע לרגע. לחקלאים זה לא יהיה כדאי הם יפשטו רגל אם ישקו בשפירים.
- ד. נימוק התומך בהשארת ההקצאה של שפירים לחקלאות- שימוש במים שפירים זה דרכו של הטבע, זה שומר על הקרקע פוריה וחיונית ואין סכנת המלחה. היבולים טובים יותר.

6. ים המלח- מדרש תמונה

- א. שימוש קרקע בכל תמונה- תיירות (רואים מלונות) ותעשייה (רואים את מפעלי ים המלח)
- ב. שני מאפיינים פיזיים של אזור ים המלח ותרומתם לפיתוח אחד משימושי הקרקע
1. אזור אווהפוריטי בו ההתאדות גבוהה מקצב כניסת המים ולכן עשיר במלחים ומינרלים המשמשים לתעשיית הדשנים בכל העולם.
 2. אזור נוף יחודי בכל העולם שהיה מועמד לתחרות פלאי תבל הטבעיים מוגדר כים הנמוך ביותר בעולם בעל נוף מרהיב, אויר צלול ומזור לחולי עור ונשימה בכל העולם.
- ג. שני גורמים לירידת המים במפלס הצפוני והשפעתו על אחד משימושי הקרקע הנראים
1. סגירת סכר דגניה שעוצר את המים בכינרת מלהמשיך בזרימתם אל ים המלח.
 2. מפעלי ים המלח המזרימים מים לברכות אידוי בחלקו הדרומי ויוצרים אידוי מוגבר בכוונה
 3. שנות בצורת- ים המלח מקבל מים מאזור ההר ומדבר יהודה

פרק שני- ג"ג של המזרח התיכון

8. נהר הפרת

- א. תוואי הזרימה של הפרת מדינות ויחידות נוף- מוצאו בטורקיה הוא מנקז את הרי הפונטוס ומסלול זרימתו בהם במהירות גבוהה ערוץ קניוני עם מפלים בסוריה הוא זורם ביחידת נוף של רמה ובעירק הוא עובר ליחידת נוף של עמק מישורי ודגם הדרימה רחב ונפתולי.
- ב. יתרון וחיסרון למדינה שמוצא הנהר נמצא בה- היא שולטת על מקור המים, שם הם הכי נקיים ומשם הם שופעים במלוא עוצמתם. החיסרון הוא ששם לא ניתן להנות מקרקעות פוריות שיוצרים נהרות באזור השפך שלהם. בשביל לילכוד את המים צריך מפעלים הנדסיים מורכבים יותר מאשר באיזור מישורי.
- ג. יתרון וחיסרון שיש למדינה ששפך הנהר נמצא בה- יש בה קרקעות פוריות מאוד. שפך הנהר לים באזור בו הפרת והחידקל מתאחדים ב"שאת אל ערב" מאפשר כניסה של אוניות והוא נתיב תחבורה מבוקש. החיסרון הוא שהיא האחרונה לקבל את המים מבחינת איכותם וכמותם. כל המדינות לפנייה הקימו סכרים והשתמשו במים עד שהגיעו אליה.

9. הגירה

- א. קטאר- מאזן הגירה חיובי- הגורם העיקרי- מדינת נפט האוכלוסייה המקומית העשירה אינה עובדת ורוב המועסקים הם מהגרים.
- מצרים - מאזן הגירה שלילי- בריחת מוחות. במצריים שיעור המשכילים גבוהה יותר מאפשרויות התעסוקה במדינה ולכן יש הגירה של משכילים אל מדינות המפרץ ולאירופה.
- סוריה- מאזן הגירה שלילי- פליטים משטר לא יציב ומלחמות
- ב. **הגירה סיבובית**: מהגרי עבודה שלא עוברים עם משפחתם. הם מהגרים רק לתקופה קצרה של מספר שנים כדי לשפר את מעמדם הכלכלי וחוזרים אל משפחתם בסוף התקופה ולא משתקעים בארץ היעד. (כמו התאילנדים בישראל)
- ג. **שני יתרונות שיש למדינת המוצא מהגירה סיבובית**: נכנס אליה כסף זר. המהגרים שולחים חלק ממשכורתם למשפחות ובנוסף הם חוזרים משכילים יותר ובעלי ניסיון ולא נכנסים למעגל העוני והאבטלה במדינת המוצא- הם בעלי סיכוי טוב יותר לפרוץ את מעגל העוני.

10. איכות הסביבה במפרץ אילת

- א. שלושה מקורות לזיהום הסביבה במפרץ:
1. מכליות נפט שמגיעות מהמפרץ הפרסי ומזרימות נפט לאירופה ב"דרך קיצור".
 2. שפכים ממפעלים
 3. חקלאות ימית שמפרה את האיזון האקולוגי ופוגעת בשוניות
- ב. לשון ים סגורה עשויה להגביר רגישות לזיהום כי תחלופת המים בה נמוכה יותר, ברגע שקיים זיהום כמות המים שהוא נמהל בהם קטנה מאוד והוא מזהם את כל הסביבה.
- שוניות אלמוגים הם המסננת הטבעית של הימים וברגע שהם נפגעו באילת הוגברה הסכנה לזיהום.
- ג. גורם גאופוליטי המקשה על הטיפול במזהמים במפרץ אילת- המדינות הגובלות במפרץ אילת- ערב הסעודית, מצריים, ירדן וישראל בעלי קשרים פוליטיים מורכבים. הסיכוי לוועדה כמו זו שנערכה בספרד על הים התיכון אשר יצאו ממנה חוקים ותקנות לגבי טיפול בשפכים ומזהמים, מכליות נפט וחקלאות ימית ושיאכפו את החוקים בכל המדינות הוא נמוך אך קיים.

11. ערים בלבנון

- א. המדרג העירוני בלבנון הוא עיר ראשה- ביירות גדולה פי שמונה מהעיר טריפולי.
- ב. שני יתרונות למיקום ביירות – עיר נמל לחופי הים התיכון, במרכז הפיזי של המדינה, נמצאת בקצה ציר הנפט של מדינות המפרץ הפרסי, עיר תיירות עם חופים, מישורית יחסית ללבנון ההררית.
- ג. ההבדל בין טריפולי לצור- טריפולי היא בצפון הגאוגרפי של לבנון לעומת ביירות שהיא המרכז הגאוגרפי. לביירות נמל גדול ופעיל ובטריפולי הנמל מתרדד עקב סחף ימי. לביירות מגיע ציר הנפט של מדינות המפרץ הפרסי.